

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

ĀRVALSTS INVESTĪCIJAS: KAD TIESĪBAS MIJIEDARBOJAS

**Latvijas Universitātes
74. zinātniskās konferences
rakstu krājums**

Ārvalsts investīcijas: kad tiesības mijiedarbojas. Latvijas Universitātes
74. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016,
420 lpp.

Foreign Investment: When Law Interacts: Papers of the 74th Scientific
Conference of the University of Latvia. Riga: University of Latvia Press, 2016,
420 pages.

Redkolēģijas priekšsēdētājs: prof. *Dr. iur.* **Jānis Rozenfelds**

Redkolēģijas priekšsēdētāja vietniece: asoc. prof. *Dr. iur.* **Annija Kārkliņa**

Redkolēģijas locekļi:

Prof. *Dr. iur.* **Ārija Meikališa**

Prof. *Dr. iur.* **Daiga Rezevska**

Prof. *Dr. iur.* **Ilma Čepāne**

Prof. *Dr. iur.* **Jautrīte Briede**

Prof. *Dr. iur.* **Jānis Lazdiņš**

Prof. *Dr. iur.* **Juris Bojārs**

Prof. *Dr. iur.* **Kalvis Torgāns**

Prof. *Dr. iur.* **Kristīne Strada-Rozenberga**

Prof. *Dr. iur.* **Ringolds Balodis**

Prof. *Dr. iur.* **Sanita Osipova**

Prof. *Dr. iur.* **Uldis Krastiņš**

Prof. *Dr. iur.* **Valentija Liholaja**

Asoc. prof. *Dr. iur.* **Anita Rodiņa**

Asoc. prof. *Dr. iur.* **Jānis Kārkliņš**

Asoc. prof. *Dr. iur.* **Kaspars Balodis**

Asoc. prof. *Dr. iur.* **Jānis Neimanis**

Asoc. viesprof. *Dr. iur.* **Kristofs Šēve** (*Christoph Schewe*)

Asoc. prof. *Dr. iur.* **Kristīne Dupate**

Asoc. prof. *Dr. iur.* **Artūrs Kučs**

Doc. *Dr. iur.* **Inga Kačevska**

Latviešu valodas redaktore *Ieva Zarāne*

Angļu valodas redaktore *Andra Damberga*

Maketu veidojusi *Baiba Lazdiņa*

Visi krājumā ievietotie raksti ir recenzēti.

Pārpublicēšanas gadījumā nepieciešama Latvijas Universitātes atļauja.

Citējot atsauce uz izdevumu obligāta.

© Latvijas Universitāte, 2016

ISBN 978-9934-18-157-3

VIRZĪBA UZ PILNĪGU ATKLĀTĪBU STARPTAUTISKO IEGULDĪJUMU STRĪDU IZŠĶIRŠANĀ

PROGRESS OF TRANSPARENCY IN INTERNATIONAL INVESTMENT DISPUTE RESOLUTION

Inga Kačevska, *Dr. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes docente,
zvērīnāta advokāte, ICSID nominētā šķīrējtiesnese

Summary

The State Chancellery is a representative of the Republic of Latvia in all international investment disputes. Whether such representation model is effective or not is hard to evaluate, as all the information regarding the on-going disputes is classified. This article explores, how this approach is aligned with the current tendency of transparency in resolving investor-state disputes. The author also evaluates the Mauritius Convention, its advantages and disadvantages.

Atslēgvārdi: starptautiskie ieguldījumu strīdi, ICSID, UNCITRAL, atklātība, Maurīcijas konvencija.

Keywords: international investment disputes, ICSID, UNCITRAL, transparency, Mauritius Convention.

Ievads

2015. gada 17. novembrī Ministru kabinetā tika izskatīts Informatīvais ziņojums par valsts interešu pārstāvību starptautiskajos strīdos (turpmāk – Informatīvais ziņojums),¹ pamatojoties uz to, Valsts sekretāru sanāksmē tika izsludināti grozījumi Valsts kancelejas nolikumā, papildinot to ar 3.12. punktu, kas nosaka, ka Valsts kanceleja nodrošinās Latvijas Republikas pārstāvību starptautiskajos ieguldījumu strīdos.² Papildus tika izskatīti arī grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”, paredzot, ka līdz 2016. gada 31. decembrim tiks izdoti Ministru kabineta noteikumi, kas noteiks kārtību, kādā nodrošināma Latvijas interešu pārstāvība ārvalsts ieguldījumu strīdos.³

¹ Informatīvais ziņojums par valsts interešu pārstāvību starptautiskajos investīciju strīdos Nr. TA-2501. Izskatīts Ministru kabineta sēdē 2015. gada 17. novembrī, Nr. 60#44. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2015-03-02&dateTo=2016-03-01&text=+invest%C4%ABciju+str%C4%ABdos&org=0&area=0&type=0> [aplūkots 2016. gada 10. martā].

² Noteikumu projekts “Grozījumi Ministru kabineta 2003. gada 20. maija noteikumos Nr. 263 “Valsts kancelejas nolikums”. Izskatīts Valsts sekretāru sanāksmē 2016. gada 14. janvārī, Nr. 2#18. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2015-03-02&dateTo=2016-03-01&text=valsts+kancelejas+nolikums&org=0&area=0&type=0> [aplūkots 2016. gada 10. martā].

³ Likumprojekts “Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”. Izskatīts Valsts sekretāru sanāksmē 2016. gada 14. janvārī, Nr. 2#17. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2015-03-02&dateTo=2016-03-01&text=starptautiskajiem+l%C4%ABgumiem&org=0&area=0&type=0> [aplūkots 2016. gada 10. martā].

Būtībā Informatīvajā ziņojumā ir nostiprināts tas, kas darbojas praksē jau kopš 2004. gada, tomēr papildus tiek norādīts, ka tiek ieviests pārstāvības “hibrīdmodelis”, t. i., Valsts kanceleja var iesaistīt citas investīciju strīdā iesaistītās iestādes (tai skaitā subjektus, kas nav Ministru kabineta padotībā), kā arī, ja nepieciešams, pieaicināt ārējos ekspertus.⁴

Tas, ka tieši Valsts kanceleja pārstāv valsti starptautiskās tiesvedībās, ir gan slavēts, gan pelts, tomēr nevar pilnvērtīgi novērtēt šī darba kvalitāti un efektivitāti, jo informācija par ieguldījuma strīdiem, kuros ir iesaistīta Latvija, ir ļoti skopa. Piemēram, Informatīvā ziņojuma 1. pielikums satur minimālas ziņas par 12 Valsts kancelejas vestajām tiesvedībām no 2004. gada līdz 2015. gadam. Šajā pielikumā ļoti īsi ir aprakstīta lietu būtība un rezultāti, tomēr nav identificētas summas, lietu izskatīšanas ilgums vai juridiskais pamatojums. Pašlaik aktuālās lietas, kas ir Valsts kancelejas pārziņā, ir publicētas Informatīvā ziņojuma 2. pielikumā, kas savukārt ir ierobežotas pieejamības informācija.

Diemžēl Informatīvajā ziņojumā nav apskatīts jautājums par iespējamo atklātību ieguldījumu strīdos, lai gan sabiedrības tiesību un interešu dēļ šādai informācijai būtu jābūt pieejamai, ne tikai lai izvērtētu valsts izvēlēto pārstāvības modeli, bet arī lai sabiedrību informētu par juridisko pamatojumu un izdevumiem, risinot šādas domstarpības. Turklāt strikta konfidencialitāte kļūst par pagātnei starptautiskajā ieguldījumu strīdu izšķiršanas procesā. Proti, lai gan ieguldījumu un komercstrīdu izšķiršana pēc būtības ir atšķirīga, tomēr vēsturiski abos procesos parasti piemēro vienus un tos pašus procesuālos noteikumus, bet ieguldījumu strīdu specifikas dēļ arvien vairāk tiek domāts par to atklātību, atkāpjoties no pilnīgas konfidencialitātes, kas ir komercšķirējtiesas procesa tradīcija.⁵

Tādējādi šī raksta mērķis ir izvērtēt, vai Latvijas pieeja, nodrošinot pilnīgu konfidencialitāti esošo ieguldījumu strīdu risināšanā, ir samērojama ar mūsdienu starptautisko praksi un tendencēm. Ar praktisku piemēru palīdzību tiks demonstrēts, kā šobrīd notiek pāreja no aizklātas ieguldījumu strīdu izšķiršanas līdz pilnīgi atklātam procesam. Ņemot vērā to, ka visbiežāk strīdus, kas rodas no šādiem starptautiskajiem līgumiem, izšķir, izmantojot Ieguldījumu strīdu izšķiršanas starptautiskā centra (turpmāk – ICSID) vai Apvienoto Nāciju Starptautiskās tirdzniecības tiesību komisijas (turpmāk – UNCITRAL) sistēmas,⁶ šajā rakstā tiek analizēti tieši šie instrumenti.⁷

⁴ Informatīvais ziņojums par valsts interešu pārstāvību starptautiskajos investīciju strīdos Nr. TA-2501. Izskatīts Ministru kabineta sēdē 2015. gada 17. novembrī, Nr. 60#44, 3. nodaļa.

⁵ Tomēr jāmin, ka citas patstāvīgās šķirējtiesas, kur izskata ne tikai komercstrīdus, bet arī investīciju strīdus, savos reglamentos vēl joprojām paredz ļoti striktus konfidencialitātes noteikumus. Piemēram, Starptautiskās Tirdzniecības kameras (ICC) Starptautiskās šķirējtiesas reglamenta II pielikums un Stokholmas Tirdzniecības kameras (SCC) šķirējtiesas institūta reglamenta 46. pants nosaka, ka šķirējtiesas process ir konfidenciali. Pēdējā minētajā šķirējtiesā ir piekritīgi strīdi, kas izriet no Eiropas Enerģētikas hartas nolīguma 26. panta. Skat.: Energy Charter Treaty. 2080 UNTS 95; Eiropas Enerģētikas hartas nolīgums. *Latvijas Vēstnesis*, 1999. 30. septembris, Nr. 150.

⁶ Lielākoties visos Latvijas noslēgtajos divpusējos ieguldījumu līgumos ir paredzēts strīdus izšķirt vai ICSID, vai *ad hoc* saskaņā ar UNCITRAL reglamentu. Latvijai divpusējie ieguldījumu līgumi noslēgti ar ASV, Armēniju, Austriju, Azerbaidžānu, Baltkrieviju, Beļģiju-Luksemburgu, Bulgāriju, Čehiju, Dāniju, Ēģipti, Franciju, Grieķiju, Gruziju, Horvātiju, Igauniju, Indiju, Islandi, Itāliju, Izraēlu, Kanādu, Kazahstānu, Ķīnu, Kirgizstānu, Koreju, Kuveitu, Lielbritāniju un Ziemeļīriju, Lietuvu, Moldovu, Nīderlandi, Norvēģiju, Poliju, Portugāli, Rumāniju, Singapūru, Slovākiju, Somiju, Spāniju, Šveici, Turciju, Ukrainu, Ungāriju, Uzbekistānu, Vāciju, Vjetnamu, Zviedriju.

⁷ Ņemot vērā to, ka ICSID, izšķirot domstarpības, tiek piemēroti vairāki reglamenti un starptautiska konvencija, bet UNCITRAL savus sagatavotos tekstus gan saskaņo, gan arī izdara mijnorādes no viena dokumenta uz otru, autore atsaucas uz šiem instrumentiem kā uz dokumentu kopumu.

Konfidencialitātes tvērums ICSID sistēmā

ICSID konvencija tieši neregulē jautājumu par procesa konfidencialitāti vai tieši otrādi – atklātību.⁸ Lai gan jau sākotnēji ICSID vietnē tiek publicēta informācija par strīda izšķiršanas gaitu,⁹ tomēr sabiedrībai šī informācija nav pietiekama, un arvien lielāks ir arī pieprasījums pēc procesuālo dokumentu atklātības.¹⁰ Tā ICSID konvencijas 48. pants paredz, ka centrs npublicē spriedumus bez pušu piekrišanas. Tāda pati norma bija 1968. gada šķirējtiesas reglamentā,¹¹ tomēr 1984. gadā reglamenta 48. pants tika papildināts, nosakot, ka “centrs var savās publikācijās iekļaut izrakstus no šķirējtiesas sastāva piemērotiem tiesību aktiem.”¹² Tomēr tagad spēkā esošais šķirējtiesas reglamenta 48. pants nosaka pienākumu nekavējoties publicēt izvilkumus no šķirējtiesas sastāva tiesiskā pamatojuma.¹³ Par pārējo procesuālo soļu atklātību vai konfidencialitāti vienojas puses.

Nevar noliegt, ka bieži vien ieguldījumu strīdos puses vēlas ievērot pilnīgu konfidencialitāti, uztraucoties ne tikai par jutīgiem komerciāliem jautājumiem, bet arī par savu reputāciju. Tomēr ieguldījumu strīdi parasti skar cilvēktiesības un ir saistīti ar politikas jautājumiem, kas savukārt var ietekmēt plašas sabiedrības intereses, tādējādi sabiedrībai ir tiesības būt informētai par šādiem procesiem. Turklāt šādās lietās var tikt piespriests valstīm kompensēt ieguldītājam nodarītos zaudējumus, un parasti šādi zaudējumi tiek segti no valsts līdzekļiem, tāpēc arī šī fakta dēļ nodokļa maksātājiem ir tiesības uz informāciju par šādām kompensācijām un to pamatojumu. Noklusējot informāciju, iedzīvotājiem un medijiem rodas aizspriedumi un liekas spekulācijas.

Lieta *Aguas del Tunari v. Bolīvija*¹⁴ lieliski raksturo šo nepieciešamību pēc atklātības ICSID sistēmā.¹⁵ Tā, *Aguas del Tunari* un Bolīvija noslēdza koncesijas līgumu par tiesībām nodrošināt ūdens un notekūdeņu pakalpojumus pilsētā Kočabamba. Pēc līguma noslēgšanas un ieguldītāja dēļ ūdens cenas strauji pieauga, kas savukārt iedzīvotāju vidū radīja lielu neapmierinātību, pat nemierus, tādējādi Bolīvija izbeidza koncesijas līgumu.

⁸ Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and Nationals of Other States. 575 UNTS 159. Konvencija par ieguldījumu strīdu izšķiršanu starp valstīm un citu valstu pilsoņiem. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 8. jūlijs, Nr. 175/177. Latvijā spēkā no 1997. gada 7. septembra.

⁹ Šī brīža spēkā esošā ICSID administratīvā un finansiālā reglamenta 22. pants. Skat. arī: ICSID konvencijas 36. pants un institucionālā reglamenta 6. noteikums.

¹⁰ Piemēram, šobrīd ICSID mājaslapā ir reģistrēta viena lieta, kurā kā atbildētājs ir Latvija. Šeit ir pieejama informācija par procesuālajiem soļiem šajā procesā (tostarp, ka Latvija nav izmantojusi tiesības iecelt savu šķirējtiesnesi), bet nekādi dokumenti nav publiski pieejami. Skat. UAB E Energija (Lithuania) v. Republic of Latvia (ICSID Case No. ARB/12/33).

¹¹ Šķirējtiesas reglamenta 48. noteikums. 1968. gada redakcija pieejama: <https://icsid.worldbank.org/apps/ICSIDWEB/resources/Documents/ICSID%20Regulations%20and%20Rules%201968%20-%20ENG.pdf> [aplūkots 2016. gada 10. martā].

¹² “The Centre may, however, include in its publications excerpts of the legal rules applied by the Tribunal” Šķirējtiesas reglamenta 1983. gada redakcija pieejama: https://icsid.worldbank.org/ICSID/StaticFiles/basicdoc_en-archive/83.htm [aplūkots 2016. gada 10. martā].

¹³ “The Centre shall, however, promptly include in its publications excerpts of the legal reasoning of the Tribunal.” Šķirējtiesas reglamenta 2006. gada redakcija pieejama: <https://icsid.worldbank.org/ICSID/StaticFiles/basicdoc/main-eng.htm> [aplūkots 2016. gada 10. martā].

¹⁴ ICSID case No. ARB/02/3 *Aguas del Tunari v. Bolivia*. Pieejams: <http://www.italaw.com/cases/57> [aplūkots 2016. gada 10. martā].

¹⁵ Landau T., Weeramantry J. R. A Case for Transparency in Investment Arbitration. In: *Building International Investment Law: the First 50 Years of ICSID* (ed. Kinnear M. N., et al.). Kluwer Law International, 2015, p. 669.

2001. gada 12. novembrī *Aguas del Tunari* iesniedza ICSID pieteikumu pret Bolīviju, norādot, ka Bolīvija tā rīkojoties ir pārkāpusi divpusējo ieguldījumu līgumu starp Bolīviju un Nīderlandi. 2006. gada janvārī, īsi pirms strīda izskatīšanas pēc būtības, tika panākts mierizlīgums. Tomēr pirms tam – 2002. gadā, divus mēnešus pēc šķīrējtiesas sastāva iecelšanas, vairākas nevalstiskās organizācijas iesniedza šķīrējtiesā lūgumu savā un citu ieinteresēto organizāciju vārdā, pieprasot atļauju piedalīties šajā strīda izšķiršanas procesā, jo tās bija tieši ieinteresētas strīda rezultātā, tostarp strīda izšķiršana varēja ietekmēt Bolīvijas iedzīvotāju tiesības uz ūdeni. Tādējādi organizācijas uzskatīja, ka ir jāgarantē atklātība, demokrātisks process un jāatļauj pieteicējiem piedalīties strīda izšķiršanā.¹⁶

Tolaik arī ICSID šķīrējtiesas reglamenta 37. noteikumā vēl nebija paredzēta iespēja iesniegt *amicus* lūgumus,¹⁷ tāpēc organizācija savu lūgumu juridiski pamatoja ar ICSID konvencijas 44. pantu, kas nosaka, ka jebkādas citas procesuālas jautājumus, kuri nav paredzēti konvencijā, šķīrējtiesas reglamentā vai citos piemērojamos tiesību aktos, par ko ir vienojušās puses, izlemj šķīrējtiesas sastāvs.

Šķīrējtiesas sastāvs, atbildot uz minēto lūgumu, norādīja, ka jautājums ir ārpus sastāva kompetences, jo bez pušu piekrišanas tas nevar atļaut trešajām pusēm piedalīties lietas izskatīšanā vai publicēt ar procesu saistītos dokumentus.¹⁸ Šajā lietā šķīrējtiesneši parādīja savu bezspēcību un nevarēja sabalansēt konfidencialitātes principa absolūto tvērumu un tiesības uz taisnīgu tiesu. Tas savukārt raisīja diskusijas un ietekmēja arī mūsdienu ieguldījumu strīdu izšķiršanas regulējumu.

Jāpiebilst, ka 2005. gadā citā lietā ICSID izlēma tieši pretēji, pamatojoties uz ICSID konvencijas 44. pantu, atļāva *amicus curiae* lietā.¹⁹ Pirmkārt, tas jau norādīja uz briesošām pārmaiņām ICSID reglamentā, jo 2006. gadā tā 37. noteikums tika papildināts ar iespēju trešajām personām piedalīties procesā. Otrkārt, šis lietas apstiprina to, ka konfidencialitāte šķīrējtiesas procesā neļauj attīstīt vienotu praksi viena juridiska jautājuma atrisināšanā. Šī ir ne tikai ieguldījumu, bet arī komercstrīdu izšķiršanas procesa problēma.

Tāpat sabiedrības ieinteresētība ieguldījumu strīdu izšķiršanā veicināja lielāku atklātību ICSID sistēmā. Tika veiktas papildu izmaiņas ICSID šķīrējtiesas reglamentā, paredzot 37. noteikuma otrajā daļā to, ka, ja puses neiebilst, šķīrējtiesas sastāvs pēc konsultēšanās ar ģenerālsekretāru var atļaut citām personām piedalīties vai vērot visu vai daļu šķīrējtiesas sēdes. Arvien biežāk puses pašas vienoties publicēt šķīrējtiesas spriedumus. Tāpat ICSID sistēma ir salīdzinoši atklāta, tomēr tā neatbilst šī brīža pieprasījumam pēc plašākas publicitātes.

¹⁶ ICSID case No. ARB/02/3 *Aguas del Tunari v. Bolivia*: Petition by NGOs and people to participate as an intervening party or amici curiae dated 29 August 2002. Pieejams: <http://www.italaw.com/cases/57> [aplūkots 2016. gada 10. martā]. Skat. arī: Introductory Note: *Aguas del Tunari SA v. The Republic of Bolivia* (ICSID case No. ARB/03/2).

¹⁷ Rules of Procedure for Arbitration Proceedings (Arbitration Rules) adopted by the Administrative Council of the Centre. Pirmā reglamenta redakcija tika pieņemta 1967. gada 25. septembrī, attiecīgi vēlāk reglaments grozīts trīs reizes (1984., 2003., 2006. gadā).

¹⁸ ICSID case No. ARB/02/3 *Aguas del Tunari v. Republic of Bolivia*, Appendix III.

¹⁹ ICSID case No. ARB/03/19 *Suez, Vivendi Universal S.A. v. Argentina*. Order in response to a Petition for Participation as Amicus Curiae. Pieejams: <http://www.italaw.com/cases/1057> [aplūkots 2016. gada 10. martā].

Atklātība UNCITRAL sistēmā

UNCITRAL šķīrējtiesas reglaments

UNCITRAL šķīrējtiesas reglamentu²⁰ pieņēma 1976. gadā. Tas ir universāls procesuālais dokuments, kuru var piemērot gan ieguldījumam, gan komercstrīdu izšķiršanai.

Sākotnējā UNCITRAL reglamenta²¹ un tā 2010. gada²² redakcijas paredzēja, ka šķīrējtiesas procesam ir jānotiek *in camera*. Tātad atbilstoši minētajam reglamentam šķīrējtiesas process bija konfidenciāls, ja vien puses nevienojās citādi. Arī šķīrējtiesas sprieduma publicēšana ir stipri ierobežota saskaņā ar UNCITRAL reglamentu.²³ Tomēr 2013. gadā UNCITRAL reglamenta 1. pants tika papildināts ar ceturto daļu, kurā ir iekļauta atsauce uz UNCITRAL Noteikumiem par atklātību uz līgumu pamatota ieguldītāja-valsts šķīrējtiesas procesā (turpmāk – UNCITRAL Atklātības noteikumi),²⁴ nosakot, ka noteikumi būs piemērojami visiem tiem strīdiem, kas radušies no ieguldījumu līgumiem, kuri noslēgti 2014. gada 1. aprīlī vai pēc tam. Diemžēl lielākā daļa daudzpusējo un divpusējo ieguldījumu līgumu ir noslēgti tieši pirms minētā datuma,²⁵ tādējādi, ja puses savstarpēji nevienojas, tad šiem līgumiem netiek piemēroti Atklātības noteikumi. Šādi līgumi ir apmēram 3000,²⁶ tādējādi iecerētās izmaiņas neskars lielāko daļu no visiem ieguldījumu līgumiem,²⁷ kas savukārt ir vērtējams negatīvi.

2014. gada konvencija un UNCITRAL Atklātības noteikumi

2014. gada 10. decembrī tika pieņemta ANO Mauritānijas konvencija par atklātību ieguldījumu līgumā paredzētā šķīrējtiesas procesā starp ieguldītāju un valsti (turpmāk – 2014. gada Konvencija).²⁸ Pievienojoties šai konvencijai, puses piekrīt, ka investīciju līgumiem, kas noslēgti pirms 2014. gada 1. aprīļa, tiks piemēroti UNCITRAL Atklātības noteikumi.

Sākotnēji jāuzsver, ka interesants ir tieši formāts, kādā ir noformēti šie instrumenti. 2014. gada Konvencija tikai atsaucas uz UNCITRAL Atklātības noteikumiem; pati par sevi tā nenosaka gandrīz nekādu procesuālos noteikumus saistībā ar procesa atklātību. Savukārt UNCITRAL Atklātības noteikumi pēc būtības var tik uzskatīti par procesuālo principu apkopojumu, un šādas “ieteikuma tiesības” ir vieglāk papildināt vai grozīt nekā starptautiskās konvencijas. Papildus šie abi

²⁰ United Nations Commission on International Trade Law Arbitration Rules, UN Doc A/31/17 (1976).

²¹ 25. pants.

²² 28. pants.

²³ 34. panta piektā daļa nosaka, ka šķīrējtiesas spriedums var tikt publiskots ar visu pušu piekrišanu.

²⁴ UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration. UN Doc A/RES/68/109 (2013).

²⁵ Tiek norādīts, ka Eiropas Savienības dalībvalstis ir parakstījušas apmēram 1400 šādu līgumu ar trešajām valstīm pirms 2014. gada 1. aprīļa. Skat.: Priekšlikums Padomes lēmumam par to, lai Eiropas Savienības vārdā parakstītu Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par pārredzamību ieguldījumu līgumā paredzētā šķīrējtiesas procesā starp ieguldītāju un valsti. COM/2015/021 final-2015/0013 (NLE).

²⁶ Turpat.

²⁷ Pēc 2014. gada 1. aprīļa ir noslēgti tikai 13 starptautiski ieguldījumu līgumi. Skat.: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/2014Transparency_Rules_status.html [aplūkots 2016. gada 10. martā].

²⁸ United Nations Convention on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration. A/Res/69/116 adopted 10 December 2014. Parakstījušas 16 valstis, tostarp ASV, Apvienotā Karaliste, Zviedrija, Šveice, Vācija, Zviedrija u. c. Šobrīd pietrūkst tikai trīs ratifikācijas, pieņemšanas, apstiprināšanas vai pievienošanās, lai Konvencija stātos spēkā. Jānorāda, ka tulkojums latviešu valodā vēl ir samērā neveikls.

dokumenti ir saskaņoti ar UNCITRAL šķīrējtiesas reglamentu. Tātad UNCITRAL ir bijis tālredzīgs, nodrošinot to, ka piemērojamie noteikumi varēs tikt papildināti tā, lai tie atbilst konkrētā laika prasībām.

Kādu regulējumu tad paredz UNCITRAL Atklātības noteikumi? Tie ir piemērojami ieguldītāja un valsts strīdos, kas izriet no ieguldījumu līguma un kas noris saskaņā ar UNCITRAL reglamentu. Noteikumi piemērojami ieguldījumu līgumiem, kas noslēgti pirms 2014. gada 1. aprīļa, ja vien strīdā iesaistītās puses vai ieguldījuma līguma līgumslēdzējvalstis nav vienojušās, ka tie piemērojami pirms šī noteiktā datuma.²⁹ Noteikumi nosaka, ka jāpublicē ne tikai informācija par šķīrējtiesas procesa uzsākšanu,³⁰ bet arī tādi procesuālie dokumenti kā pieteikums šķīrējtiesai, atbilde uz pieteikumu, prasības pieteikums, atsauksme un visi tālākie pušu rakstveida dokumenti, trešo personu paskaidrojumi vai iesniegumi, pieejamie tiesu sēžu protokoli, lēmumi un šķīrējtiesas spriedumi.³¹ Pēc jebkuras personas (ne tikai pušu) pieprasījuma ir jāpublicē arī eksperta atzinumi un liecinieku liecības, ja vien pieprasītā informācija nav Atklātības noteikumu 7. panta tvērumā (Atklātības izņēmumi).³² Minētā norma ir īpaši svarīga, jo parasti eksperta atzinumi nav publiski pieejami, lai gan tiem ir būtiska loma šķīrējtiesas sprieduma argumentācijā.

Saskaņā ar šiem noteikumiem šķīrējtiesas sēdes ir publiskas.³³ Arī trešās personas var iesniegt savus rakstiskos paskaidrojumus³⁴, bet, lai pieņemtu trešo personu pieteikumus, šķīrējtiesas sastāvam ir tikai jākonsultējas ar pusēm un nav nepieciešama pušu vienošanās.

Tomēr 2014. gada Konvencijas 7. pants nosaka, ka tāda informācija, kas satur komercnoslēpumus, ko nevar nodot atklātībai saskaņā ar ieguldījumu līgumu vai piemērojamo likumu vai kas var traucēt tiesību realizēšanai, nav publiski jāatklāj.³⁵ To, vai informācija ir konfidenciāla un aizsargāta, nosaka šķīrējtiesas sastāvs, konsultējoties ar pusēm.

Visa informācija, kas nesatur 2014. gada Konvencijas 7. panta ierobežojumus, tiek ievietota speciālā UNCITRAL izveidotā tiešsaistes glabātuvē, kurā šobrīd ir reģistrēti septiņi procesi (pa vienam no Bolīvijas un Gvinejas, pieci no Kanādas).³⁶ Pilnīgi iespējams, ka Eiropas Savienība varētu parakstīt 2014. gada Konvenciju, kļūstot par Konvencijas pusi attiecībā uz Enerģētikas hartas nolīgumu.³⁷ Padomes priekšlikumā arī ir izteikta vēlme, ka katrai dalībvalstij ir jāklūst par pusi Konvencijai, kā arī tiek norādīts, ka ir svarīgi nodrošināt, lai arī līgumiem, kas noslēgti pirms 2014. gada 1. aprīļa, tiktu piemērota šī konvencija.³⁸

Pastāv viedoklis, ka tieši advokātu biroji ir ieinteresēti ieguldījumu šķīrējtiesas materiālu publiskā pieejamībā, jo tas nodrošina biroju publicitāti, parādot esošajiem

²⁹ 2014. gada Konvencijas 1. pants.

³⁰ Turpat, 2. pants.

³¹ Turpat, 3. panta pirmā daļa.

³² Turpat, 3. panta otrā daļa.

³³ Turpat, 6. pants.

³⁴ Turpat, 4. pants.

³⁵ Turpat, 7. pants.

³⁶ Transparency Registry: <http://www.uncitral.org/transparency-registry/registry/index.jspx> [aplūkots 2015. gada 13. janvārī].

³⁷ Priekšlikums Padomes lēmumam par to, lai Eiropas Savienības vārdā parakstītu Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par pārdzāmību ieguldījumu līgumā paredzētā šķīrējtiesas procesā starp ieguldītāju un valsti. COM/2015/021 final-2015/0013 (NLE).

³⁸ Turpat.

un perspektīvajiem klientiem veiksmes stāstus.³⁹ Tomēr būs ļoti interesanti vērot, vai pilnīga atklātības principa iesniegšana ietekmēs arī pušu sastādīto dokumentu kvalitāti. Iespējams, ka puses mazāk iesniegs dokumentus un arī tik daudz neatsauksies uz citiem dokumentiem, lai izvairītos no iespējamiem pieprasījumiem atklāt to saturu.

Lai gan 2014. gada Konvencija nav stājusies spēkā un UNCITRAL Atklātības noteikumi vēl nav guvuši plašu popularitāti, tomēr pirmie precedenti pilnīgai atklātībai ieguldījuma strīdos jau ir novērojami praksē. Tā lietā *BSG Resources Limited v Republic of Guinea*⁴⁰ puses vienojās piemērot UNCITRAL Atklātības noteikumus un publicēt visus ar procesu saistītos dokumentus.⁴¹ Tomēr par dokumentu glabātuvī tika izvēlēts nevis UNCITRAL, bet ICSID. Šķirējtiesas sastāvs arī lēma, ka sēdes šajā lietā būs atklātas un tiks translētas ICSID mājaslapā, bet, lai aizsargātu iespējamo konfidencialo informāciju, translācija aizkavēsies par 30 minūtēm. Pēc puses pieprasījuma sēdi var pārtraukt publiski translēt, ja tiek apspriesta kāda aizsargāta informācija.

Ja nākotnē visu ieguldījumu strīdu izšķiršanu varēs vērot video tiešraidē, tad tik tiešām būs panākta maksimāla atklātība. Tas motivēs citīgi sagatavoties pusēm un arī arbitriem. Tomēr tas arī būs papildu administratīvs slogs pusei un šķirējtiesas sastāvam gan izmaksu, gan laika ziņā.

Kopsavilkums

Vēsturiski gan komercstrīdu, gan ieguldītāju un valsts strīdu risināšanai izmantoja vienus un tos pašus procesuālos noteikumus, savukārt šī brīža tendence ir šķirējtiesas reglamentus pielāgot tieši ieguldītāja valsts strīdu risināšanas specifikai. Piemēram, UNCITRAL šķirējtiesas reglaments ir papildināts ar jaunu punktu, kas nosaka, ka ieguldījumu strīdos tiks piemēroti UNCITRAL Atklātības noteikumi. Tieši tāda paša atsauce ir izdarīta 2014. gada Konvencijā. Ar UNCITRAL Noteikumu ieviešanu praksē būtībā tiek nodrošināta visa investīciju šķirējtiesas procesa un dokumentu publiskošana, pasargājot tikai komercnoslēpumus un citu konfidencialu informāciju.

UNCITRAL Atklātības noteikumu piemērošana ietekmēs ieguldītāju lēmumu, vai vispār sniegt prasību pret konkrēto valsti un, ja to darīt, vai saskaņā ar divpusējo vai starptautisko līgumu, kur tiks piemēroti atklātības noteikumi, vai tomēr saskaņā ar iespējamo komercīgumu, kas visdrīzāk garantēs konfidencialitātes ievērošanu.

Galvenais trūkums UNCITRAL Atklātības noteikumu ieviešanā ir tas, ka tie ir piemērojami tikai starptautiskiem ieguldījumu līgumiem, kas noslēgti pēc 2014. gada 1. aprīļa, ja vien puses nevienojas citādi, tomēr lielākā daļa starptautisko ieguldījumu līgumu ir slēgti pirms šī datuma, tādējādi šie procesi automātiski nebūs atklāti.

³⁹ Walde T. Confidential Awards as precedent in Arbitration: Dynamics and Implication of Award Publication. Precedent in International Arbitration [ed. Banifatemi Y.], Juris Publishing, 2008, p. 127.

⁴⁰ ICSID case No. ARB/14/22 *BSG Resources Limited v. Republic of Guinea*. Procedural Order No. 2 "Transparency". 17 September 2015.

⁴¹ Sastāvs lēma nepiemērot šajā lietā ICSID konvencijas 48(5). pantu un reglamenta 32(2), 37(2). un 48(4). pantus.

Jānorāda, ka atklātības principa ieviešana Latvijā ļautu sabiedrībai novērtēt tieši Valsts kancelejas spēju kvalitatīvi un efektīvi pārstāvēt valsti starptautiskos investīciju strīdos. Tas arī pārtrauktu diskusijas par to, vai šis ir labākais pārstāvības modelis. Caurspīdīgums šajā jautājumā sniegtu arī atbildi par to, kāds ir juridiskais pamatojums, kādas ir prasības summas un procesa izmaksas. Tāpat atklātības princips investīciju strīdos skaidri norādīs uz to, kādās jomās valstī ir nepieciešami uzlabojumi un kā labāk aizsargāt investīcijas. Tāpēc, ja Valsts kanceleja ir pārliecināta par savu pārstāvības modeļa efektivitāti, iesakāms piemērot UNCITRAL Atklātības noteikumus, vienojoties ar pretējo pusi.

Turklāt kopumā lielāka atklātība investīciju strīdos veicinās arī judikatūras attīstību, t. i., veidos vienotu praksi un precedentu kopumu. Tas padarīs ieguldījumu strīdu procesu kvalitatīvāku un argumentētāku.

Bibliogrāfija

Normatīvie akti

1. United Nations Convention on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration. A/Res/69/116 adopted 10 December 2014.
2. Energy Charter Treaty. 2080 UNTS 95; Eiropas Enerģētikas hartas nolīgums. *Latvijas Vēstnesis*, 1999. 30. septembris, Nr. 150.
3. Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and Nationals of Other States. 575 UNTS 159. Konvencija par ieguldījumu strīdu izšķiršanu starp valstīm un citu valstu pilsoņiem. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 8. jūlijs, Nr. 175/177.
4. Informatīvais ziņojums par valsts interešu pārstāvību starptautiskajos investīciju strīdos Nr. TA-2501. Izskatīts Ministru kabineta sēdē 2015. gada 17. novembrī, Nr. 60#44.
5. Noteikumu projekts "Grozījumi Ministru Kabineta 2003. gada 20. maija noteikumos Nr. 263 "Valsts kancelejas nolikums"". Izskatīts Valsts sekretāru sanāksmē 2016. gada 14. janvārī, Nr. 2#18.
6. Likumprojekts "Grozījumi likumā "Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem"". Izskatīts Valsts sekretāru sanāksmē 2016. gada 14. janvārī Nr. 2#17.
7. Rules of Procedure for Arbitration Proceedings (Arbitration Rules) adopted by the Administrative Council of the Centre.
8. United Nations Commission on International Trade Law Arbitration Rules, UN Doc A/31/17 (1976).
9. UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration. UN Doc A/RES/68/109 (2013).
10. Priekšlikums Padomes lēmumam par to, lai Eiropas Savienības vārdā parakstītu Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par pārredzamību ieguldījumu līgumā paredzētā šķīrējtiesas procesā starp ieguldītāju un valsti. COM/2015/021 final-2015/0013 (NLE).

Monogrāfijas un raksti

1. Landau T., Weeramantry J. R. A Case for Transparency in Investment Arbitration. In: Building International Investment Law: the First 50 Years of ICSID (ed. Kinnear M. N., et al.). Kluwer Law International, 2015.
2. Walde T. Confidential Awards as precedent in Arbitration: Dynamics and Implication of Award Publication. Precedent in International Arbitration [ed. Banifatemi Y.], Juris Publishing, 2008.

Tiesu prakse

1. ICSID case No. ARB/02/3 Aguas del Tunari v. Bolivia.
2. ICSID case No. ARB/03/19 Suez, Vivendi Universal S. A. v. Argentina. Order in response to a Petition for Participation as Amicus Curiae.
3. ICSID case No. ARB/14/22 BSG Resources Limited v. Republic of Guinea. Procedural Order No. 2 Transparency. 17 September 2015.

SEKCIJA

**“VALSTS NEPĀRTRAUKTĪBAS DOKTRĪNAS
ĪSTENOŠANĀS LATVIJAS NEATKARĪBAS
ATGŪŠANĀ”**
